

SAMSØ I DEN OLDNORDISKE DIGTNING

Af Hans Ellekilde.

To danske Øer nævnes forholdsvis ofte i den oldnordiske Digtning og Litteratur, Læsø og Samsø. Det er ikke noget tilfældigt, for disse Øer ligger ved de norske og islandske Søfareres Hovedlandevej gennem Kattegat til Østersøen og var af stor Betydning for dem, Læsø som den farlige Ø, hvor mange Skibe strandede, og som det var bedst at holde sig mest mulig klar af, og Samsø omvendt med sin fortrinlige naturlige Havn Stavnsfjord, hvor de vestnordiske Skibe kunde søge Tilflugt efter deres Færd over det stormfulde »Jyllandshav«. Det er rimeeligvis denne prægtige Naturhavn med de mange Holme, hvor Samsøskibene lå i Vinterlæ helt op i det nittende Århundrede, før de nye gode Havne blev bygget ved Ballen på Østsiden og Kolby Kås på Vestsiden, hvilken Islændingene kalder Munarvåg, dvs. Kærlighedens eller Længselens Bugt. Vi lader Læsø, Guden og Jætten Læs Ø, ude af Betragtning, men søger at redegøre for, hvorledes Samsø fremtræder i den oldnordiske Digtning og Litteratur.

I den ældre Eddas Heltedigte nævnes Samsø slet ikke, men derimod finder vi i den ældre Eddas Gudedigte et ganske interessant Vidnesbyrd om Samsøs hedenske Gudsdyrkelse. Det er Digtet Loketrætten¹⁾, hvor en overbevist Hedning lader Løgneren og Bagvaskeren Loke smæde de nordiske Guder og Gudinder, men til sidst lader ham luske

¹⁾ Se S. Bugges Udgave af den ældre Edda, »Sæmundar Edda« 1867, S. 116 f., Vers 23 og 24.

bort af Angst for den sent hjemvendende Thors vældige Hammer Mjølner. Digteren hører de kristne Spottere føre det store Ord i Dadel og Kritik af de gamle Guders Vandel og Færd, og han undrer sig over Thors store Tålmodighed med disse »Gudniddinge«. Den ondsksfulde Loke, den usle Tvetulle, er for denne hedenske Forsvarer et Billede af den nærgående kristne Gudspotter, der efter hans Overbevisning burde jages af Lande med Spot og Spe. Loke indlader sig efter Digterens Fremstilling ved Ægirs Gilde i Ordstrid med den ene af de nordiske Guder og Gudinder efter den anden. Han beskylder Odin for, at han på uretfærdig Vis giver sløve Mænd Sejren. Odin indrømmer, at det kan forholde sig således, men »Du, Loke, opholdt Dig otte År som Kvinde under Jorden, malkende Køer, og der har du født Børn. Det mener jeg, er Vidnesbyrd om Tvekøn.« Det var den værste Beskyldning, en Nordbo i Oldtiden kunde få rettet imod sig, at han som Mand også var Kvinde, og Loke søger at pådutte Odin samme Skavank. »Men om Dig, Odin, sagde de, at Du sejdede på Samsø, og du kogled på Vølvers (dvs. Spåkvinders) Vis, i Troldkarls Lignelse for Du hen over Folkeskaren. Det mener jeg, er Vidnesbyrd om Tvekøn.« »Sejd« er i oldnordisk Tid en Trolddomskunst, der blev øvet fortrinsvis, men ikke udelukkende af Kvinder, og det siges udtrykkelig af Snorre, at det var en Trolddomskunst, som der klæbede så megen Kvindskhed til, at det var en Skam for Mænd at give sig af dermed. Snorre fremhæver på samme Sted i Ynglingasaga¹⁾, at Odin var dygtig til at øve Sejd, og derigennem kunde han vide Menneskers Skæbne, uskete Ting, han kunde tilføje Folk Død, Ulykke og Sygdom og ligeledes tage Vid eller Kraft fra nogle Mænd og give andre. Efter de Vidnesbyrd om oldnordisk Sejd, der er samlet i Dag Strömbäcks grundlæggende Doktordisputats »Sejd, Textstudier i nordisk religionshistoria« 1935, kan Snorres Beskrivelse af Sejden ikke betragtes som fyl-

¹⁾ Heimskringla ved F. Jónsson I, S. 19.

destgørende, for den flyder ud i almindelig Trolddoms- og Spådomskunst. Sejdkvinden eller Sejdmanden ønskede at tilegne sig Gudernes Magt ved at stille sig op på et Sejd-hjal, der var en Efterligning af de Hjal, hvorpå Gudernes Billeder var stillet, og de søgte fra disse Sejd-hjal ved voldsomme Tryllesange at tvinge Naturkræfterne og andre Menneskers Sind ind under deres Villie. Denne Villie var hos de tidligste Sejdfolk utvivlsomt ond og skadegørende, men i Hedenskabets Slutningstid kender man Sejd øvet i det godes Tjeneste, for at skaffe godt År, når det havde været Uår el. lgn. Loketrættens Digter har været kendt med, at de odinsdyrkende Samsinger var særlig ivrige til at drive Sejd, lad os tro af den gode Art, og sagtens knyttet til deres Odinsdyrkelse i Onsbjærg (dvs. Odins Bjærg). Om de andre to Momenter i Lokes Anklage imod Odin, at han kogled på Vølvers Vis (efter Strömbäcks Tolkning »slog på Låg, som Vølver plejer«), og at han red gennem Luften, underforstået som en anden Troldheks, hvis Luftridt var velkendt også i oldnordisk Tid, om disse Momenter vedrører Samsø, kan ikke siges med Bestemthed, men jeg vil være tilbøjelig til at antage det. Samsø må utvivlsomt, som det øvrige Danmark og Sydsverrig, have kendt i hedensk Tid en folkemytisk Opfattelse af Odin som den ridende Jæger, der for igennem Luften for at jage og udrydde Troldkvinder. På det nutidige Samsø er Marsk Stig trådt i Odins Sted som den igennem Luften fra Hjortholm til Visborg ridende Høvding. At Samsø har haft en Skare Vølver (egtl. stavbærende Kvinder), der øver Spådomskunst ved Sold eller Låg, kan ikke siges at være uden for Mulighedernes Grænse, når det folkefattige Grønland lige før Kristendommens Indførelse kan præstere en Søsterflok af ni Vølver, der drog fra Gård til Gård for at øve hvid Sejd. Vi opfatter da Strofen i sin Helhed som Vidnesbyrd om den Odinsdyrkelse fra Samsø, Loketrættens Digter kender, Dyrkelse af den gennem Luften ridende Gudehøvding i Forbindelse med rigelig Anvendelse

fra Samsøkvindernes Side af Sejd og Spådomskunst, idet Dyrkernes Sædvaner overføres på Guden selv som hans egen personlige Færd.

Et andet mærkeligt Vidnesbyrd om samsøsk Gudsdyrkelse findes i den islandske Regner Lodbroks Saga¹⁾ som en Slutningsbemærkning dertil. »En Mand, Øgmund, kaldet den danske, lå en Gang i Munarvåg ved Samsø med fem Skibe. Kokkene gik i Land for at skaffe sig Mad, men andre af Skibsfolkene drog i Skoven for at fornøje sig. Der fandt de en gammel Træmand, 40 Alen i Højde og mosbevokset, men dog således, at man kunde se alle Ting på den. De talte indbyrdes om, hvem der vel kunde have blotet (dvs. dyrket) denne store Gud. Da fortæller Træmanden i tre Strofer, at »Lodbroks Sønner havde rejst den sydpå ved Havet, og at den på det sydlige Samsø var blevet dyrket til Undergang for Fjenderne. De (dvs. Lodbroks Sønner) bad den mosvoksede Mand stå der ved Tjørnen, mens Stranden var til. Men nu falder Regnen (egtl. Skyernes Gråd) på mig, og hverken Kød eller Klæder skærmer mig«. Skibsfolkene fandt det underligt og fortalte siden andre Mænd derom.

Øgmund den danske er rimeligvis en på Island boende dansk Mand, Sagaforfatterens Hjemmelsmand. Under en Sejlads til Danmark opdager hans Skibsfolk det mosgroede hedenske Træbillede og hører en Sang derfra, der rimeligvis ganske svarer til, hvad Samsingerne i tidlig kristen Tid har tænkt sig om det fra Hedenskabets nedarvede ældgamle Gudebillede, rejst efter deres Mening af Lodbroks Sønner til Undergang for Mænd. Vi antager, at dette Gudebillede fra først af har været et Odinsbillede, rejst i Syd-kanten af Munarvåg, for at det gennem den Dyrkelse, der blev det til Del, skulde afværge fjendtlige Vikingers Angreb på Samsø. At det kunde gøres nødigt, viser det berømte upplandske Oldsagn om Hjalmars og Angantyr's Tvekamp på Samsø og det dermed forbundne norske Sagn

¹⁾ Magnus Olsens Udgave af Völsunga Saga etc., S. 174 f.

om Ørvarodds Udryddelse af Angantyr's 11 Brødre, Arngrims Sønner fra Bolm i det sydvestlige Småland. Vendte Vikingerne sig end her imod hinanden, hvor let kunde de ikke vende sig imod Landets Folk og angribe den udsatte danske Ø midt i Havet.

Sagnet om Hjalmars Fald for Angantyr's Sværd på Samsø kender vi fortrinsvis fra to islandske Sagaer, Hervørs Saga og Ørvarodds Saga. Ingen af disse Sagaer hører til de i egentlig Forstand historiske Sagaer, således som de islandske Slægtsagaer om Njal eller Egil Skallegrims-son eller som Snorres norske Kongesagaer. De bygger begge på sagnhistoriske Kilder: Oldkvad og Heltesagn, som Sagaforfatteren søger at forbinde til en Helhed, ofte med stor Vilkårlighed og Kombinationsfantasi. Det synes særlig at gælde den højtbegavede Forfatter til Hervørs og Heidreks Saga¹⁾, der har reddet det ærværdige Kvad om Reidgotekongen Angantyr's vældige Kamp imod Hunerne fra Undergang, og som ligeledes har optegnet os Kvadet om Hjalmars Død på Samsø for Angantyr's Sværd i dets ældste og bedste Skikkelse. Denne Sagaforfatter vil sætte Angantyr i Hjalmars Dødskvad og Angantyr i Kvadet om Hunekampen i Familieforbindelse med hinanden, det er hans store Ærgerrighed som Historiker og Sagaforfatter. Det er på Forhånd en temmelig umulig Opgave, når man betænker, at Reidgotekongerne i Weichsellandet syd for Østersøen må have levet nogenlunde samtidig med Hunernes Undergang 451, men at Angantyr og hans Brødre fra Bolm i Småland ligesom deres Modstander, Upplændingen Hjalmar, må have levet i Vikingetiden o. 800 eller så. Ikke des mindre gør Forfatteren af Hervørs Saga Reidgotekongen Angantyr til Dattersønssøn af Angantyr fra Bolm, gennem Vikingen Angantyr's Datter Hervør, der gøres til Moder for Kong Angantyr's Fader Heidrek.

¹⁾ Den bedste Udgave er Professor Jón Helgasons Udgave Heidreks saga 1924. Om de indskudte Kvad se også A. Heusler og W. Ranisch: Eddica minora 1903.

Den indre Forbindelse mellem de to hinanden mildest talt uvedkommende Ætter, Vikingætten fra Småland og Kongeætten fra Reidgoteland i Folkevandringstiden, udgøres af Sværdet Tyrfing. Sværdet Tyrfing smedes af to kunstfærdige, men hævnerrige Dværge til Kong Svaferlame i Garderige (det vestlige Rusland) med tre Forbandelser knyttet til Sværdet: han skal ikke kunne drage det af Skeden, uden at det koster Menneskeblod, han skal udføre tre Nidingsværker med det, og det skal koste ham hans eget Liv. Det sidste sker, da Vikingen Arngrim fra Bolm hærger i Kong Svarferlames Rige, hugger Hånden af Kongen, griber Tyrfing, der falder ud af Kongens Hånd og dræber Svaferlame dermed. Arngrim fører Kongens Datter Eyfura med hjem fra Garderige til Bolm og får med hende 12 Sønner. Den ældste, Angantyr, udførte to Mænds Værk, mens de to yngste, de to Haddinger, der var Tvillinger, tilsammen kun udførte een Mands Arbejde. Arngrim giver sin Søn Angantyr Tyrfing til Brug for Holmgangen på Samsø, og med dette Sværd dræber Angantyr Hjalmar, men han dør også selv i Tvekampen, og han bliver med sine faldne Brødre lagt i Høj på Samsø med Sværdet Tyrfing under sit Hoved. Hans Datter Hervør nøder siden hen Dødningen til at udlevere sig Tyrfing uden at bryde sig om hans ildevarslende Spådomme (S. 200), at hendes Sønner skal strides derom, og Sønnen Heidrek med Tyrfing dræbe sin Broder Angantyr. Heidrek blev selv siden hen dræbt af sine egne Trælle, men hans Søn, den store Reidgotekonge Angantyr hævner ham med Sværdet Tyrfing. Da hans Halvbroder forlanger Halvdelen af Goteriget, og det dens bedste Halvdel med Grænseskov, Kongehøj og Hyldningssten, erklærer Angantyr, at han ikke vil dele Tyrfing i to Dele og give Halvbroderen den halve Arv. Han foretrækker at prøve Vaabenlykken med de i Tal meget overlegne Hunner. Kampen ender med Reidgoternes Sejr og Hunnekongen Hløds Fald for sin Halvbroder Angantyr's egen Hånd.

Hvilken af de to Ætter tilhører Tyrving fra først af, Vikingættens fra Bolm eller Kongeættens fra Reidgoteland? Den almindelige Mening mellem Forskerne er ganske sikkert, at Tyrving må tilhøre Arngrimsætten fra Bolm, men at den er Reidgoteætten uvedkommende. Jeg nærer den ganske modsatte Opfattelse, at Tyrving er Reidgoteættens Kongesværd, og at dette Sværd derfor nævnes på afgørende Sted i det gamle Hunekampskvad, ligesom Sagnene om dets Oprindelse fra Dværgene vedkommer Kong Heidrek i Reidgoteland selv eller en af hans Forfædre, men ikke Vikingen Angantyr's Morfader, Svaferlame. I fuld Samstemning hermed er den lagttagelse, at Tyrving netop ikke navngives som Hjalmar's Banesværd i det upplandske Kvad om Hjalmar's Død, som Hervørsagaens Forfatter kender. Derimod kendes Tyrving eller Tirving som Navn på en af Arngrimssønnerne i de tre Opregninger af dem, der findes i Eddadigtet Hyndluljod, hos Sakse og i Ørvarodds Saga, Opregninger, som er ganske uafhængige af hinanden. Denne tilfældige Overensstemmelse, at der nævnes et Kongesværd Tyrving i Hunekvadet og en Arngrimssøn Tyrving i Opregningen af dem, bliver for Hervørsagaens Forfatter et Bevis for den Ættesammenhæng imellem de to Angantyr'sætter, han vil påvise. Han slutter ikke uefent: Tyrving må fejlagtigt være opfattet som Navn på en af Bolm-Angantyr's Brødre, i Virkeligheden er det Navn på Bolm-Angantyr's Sværd, der atter er et og samme Sværd som Reidgoteættens Kongesværd. Sagaforfatteren indfører nu dristig overalt Tyrving som Navn på Arngrim og hans Søn Angantyr's Sværd, ja han går så vidt, stadig efter vor her fremsatte Opfattelse, at han digter et Kvad om, hvorledes Tyrving hentes ud af Angantyr's Gravhøj på Samsø af hans Datter Hervør, et Kvad, der henviser både til Tyrving's tidligere Skæbne, at det blev smedet til Kong Svaferlame af Dværgene, og til dets senere Skæbne, at det skulde bæres af den mægtige Konge Heidrek, Hervørs Søn, ligesom selvfølgelig til dets samtidige Historie,

at det var det Sværd, hvormed Hjalmar blev dræbt i Kampen på Samsø.

Mens vi betragter Hjalmars Dødskvad og Kvadet om Hunekampen som ægte nedarvet gammel Folkeoverlevering, betragter vi altså det såkaldte Hervørkvad, om hvorledes Hervør nøder sin døde Fader, Angantyr, til at udlevere sig det højlagte Sværd Tyrfing, som Forfatterens eget Værk, altså som uægte Folkeoverlevering. Det samme gælder de fem Makværksstrofer, om hvorledes Hervør hos sin Morfader, Jarl Bjartmar, skaffer sig Kundskab om sin Faders Navn, dog med een Undtagelse, en Halvstrofe om Angantyr's Grav på det sydlige Samsø af ægte gammel og folkelig Holdning: »Står Angantyr's Sal, overøst af Muld, på det søndenvendte Samsø«. Denne Halvstrofe hører efter vor Opfattelse med til det ægte gamle Kildestof, hvoraf Hervørsagaens Forfatter bygger sin Fremstilling op, og den er Forudsætning for hans Digt om Hervør, der søger Tyrfing i Angantyr's Gravhøj på Samsø.

Vi går nu over til at gennemgå det Kildestof, der har stået Sagaforfatteren til Rådighed, og vi begynder med det ældste, mest historiske Vidnesbyrd om Samsøkampen, det såkaldte »Hjalmar's Dødskvad«. Den upplandske Digter tænker sig Hjalmar, en ung Stormandssøn fra Uppland, ligge dødelig såret på Samsø, blødende af 16 Sår, bibragt ham af Angantyr's dødbringende Sværd. Han beder sin Ledsager Sote drage den røde Ring af hans Arm og bringe den hjem til Uppland til hans Elskede, den unge Ingeborg, hun vil aldrig glemme, at han ikke kommer tilbage til Upsala, fordi han må lade sit unge Liv på Samsø. Vi anfører det herlige Olddigt i sit gamle Omfang efter Winkel Horns Oversættelse i Nordiske Heltesagaer 1876, Side 126 f., med enkelte Rettelser:

»Hvor lider du, Hjalmar?
Lød du skifted,
modig du er
af mange Vunder;

din Hjælm er kløvet
og kvæstet Brynjen,
dit Liv, mig tykkes,
lider mod Enden.«

Hjalmar svarer:

»Sår har jeg sexten,
søndret Brynje,
for Øjet det sortner,
jeg ser ej at gange;
gnaved mig Angantyr
Glavind ved Hjærtet,
den hvasse Od
i Edder hærdet.«

Og videre kvad Hjalmar:

»Før åtte (ejede) jeg fulde
fem Bo gode,
agted for lidet
al min Velstand;
nu skal jeg ligge
Livet røvet
her på Samsø
af Sværdod bidt.

Drikke i Hallen
Huskarle Mjød
hos min Fader,
fagert prydede.
Mundtgodt (o: Øl) matter
mangen Svend,
men jeg er mødig
af mange Vunder.

Bort jeg for
fra den fagre Mø;
på Agnefed

Afsked hun tog;
sande jeg må,
hvad hun sagde da,
at aldrig vi skulde
atter mødes.

Drag nu den røde
Ring af min Arm,
og til den unge
Ingeborg bring den;
hårdt hendes Sind
af Sorg vil knuges,
når jeg ej atter
til Upsale kommer.

Glad ved Gammen
gik jeg bort;
fra Møernes Sange
med Sote for jeg,
skyndte på Færden
og for i Leding
for sidste Gang
fra gæve Venner.

Komme ser jeg
den sorte Ravn,
fra Øst den stævner
med Ørn i Følge.
For sidste Gang
jeg giver den Brad (egtl. Kød),
byder mit eget
Blod den at drikke.«

Ser vi på dette Oldkvads Sagnform, så er den ganske simpel og ligetil: den unge upplandske Stormandssøn Hjalmar er ikke tilfreds med de fem Gaarde, hans Fader har givet ham til fuldt Eje, men han vil drage ud på Vikingetog med sin Ven Sote og lader sig ikke holde tilbage af, at hans elskede Ingeborg forudsiger ham, at han aldrig mere skal vende hjem til hende. På Samsø møder han sin Skæbne: ramt seksten Gange af Angantyr's dødbringende

Sværd mindes han det evig tabte Lykkeliv hos sin Fader og den Mø, der elsker ham af sit hele Hjerte, mens han blødende venter den uafvendelige Død og ser den Ravn og Ørn komme flyvende, der snart skal læske sig på hans eget Blod. Vi antager, at Hjalmar's Dødskvad har en historisk Kærne: en ung upplandsk Stormandssøn Hjalmar dræbes under Hærtog på Samsø af sin overlegne Modstander Angantyr. Hjalmar's Ven og Staldbroder Sote bringer Ingeborg hans blodstænkedede Fæstensring og hans Afskeds-hilsen fra Samsø til Upsala. Sote selv, eller ligestemte Venner hjemme i Uppland, lever sig ind i den døende Helts Stemninger og digter Hjalmar's Dødskvad, bevaret for evig Udsettelse af Hervørsagaens Forfatter.

Spørgsmålet er nu, hvem er denne Angantyr, Hjalmar's Drabsmand? Svaret kan synes ganske selvfølgeligt: Bersærken Angantyr, Arngrims og Eyfuras Søn fra Bolm. Men betragter vi Dødskvadet nærmere, også i dets yngre, mere fyldige Udformning i Ørvarodds Saga, nævner det intet om Bolm, intet om Arngrim, intet om Angantyr's elleve Brødre og deres Del i Kampen, intet om Tyrving, intet om, at det lykkes Hjalmar at fælde sin Modstander, Angantyr, før han selv bløder sig til Døde af seksten Ulivssår. Ud fra Dødskvadet selv får vi den bestemte Opfattelse, at hans sejrige Modstander, Angantyr, må have overlevet Kampen, for ellers havde Digteren selvfølgelig beskrevet den døende Hjalmar's Bedrift: at dræbe Angantyr. Samme Opfattelse, at Angantyr overlever Kampen, har vi i en Udløber af Hjalmar'sagnene, den danske Kæmpeviser om Angelfyr og Helmer Kamp. Her dræbes Helmer Kamp i Tvekamp af Angelfyr, men Helmer's Fader, Alf af Odderskær, hævner siden sin Søn Helmer's (dvs. Hjalmar's) Død på Angelfyr (lig Angantyr). Der er den Mulighed, men vi betoner stærkt, at det blot er en Mulighed, at Angantyr på Samsø, Hjalmar's virkelige Drabsmand, og Angantyr fra Bolm ikke har andet tilfælles end det tilfældige Navnefællesskab, men at Angantyr

på Samsø i Virkeligheden er en samsøsk Høvding, besunget i den lige nævnte gamle Halvstrofe: »Står Angantyr's Sal, overøst af Muld, på Samsø, det søndenvendte«. I så Fald er Hjalmar faldet på Samsø under et Anfald på Øen, fældet af Øens Høvding, Angantyr.

Hjemme i Uppland holder Hjalmar's Dødskvad sig i Erindringen, mens Mindet om Hjalmar's og Ingeborg's rent historiske Tilvær blegner. Man glemmer, hvem Drabsmanden Angantyr på Samsø egentlig er, og man søger Løsning på dette Spørgsmaal, som Dødskvadet stiller. Man finder den i et Par Strofer om Bersærkerne Arngrim's Sønner fra Bolm, kendte i Uppland som rundt om i det øvrige Norden. Vi kender dog ikke Opregningen i dens særlig upplandske Form, men den har næppe afvejet stærkt fra den Form, Remsen har i Eddadigtet Hyndluljod¹). Det nævner først de 12 Arngrimssønner og tilføjer: »Øst på i Bolm blev Arngrim's og Eyfuras Sønner fødte; det Bersærker-slæng for, fuldt af Ondskab, som Vådeild om Hav og Land.« Angantyr fra Bolm opfattes som Hjalmar's Medbejler til den upplandske Kongedatter Ingeborg's Kærlighed (i det gamle Dødskvad er Hjalmar og Ingeborg åbenbart af jævnbyrdig Adelsstand). Angantyr vrages af Ingeborg og udæsker Hjalmar til Holmgang på Samsø, hvor Hjalmar falder efter en heltemodig Kamp. Sagnet har draget Næring af de upplandske Stormænds dybe Foragt for de vilde ukultiverede Landsmænd i det gamle Sverrigs fjærneste Udkant. Vi anfører nu det upplandske Sagn, som det heldigvis er bevaret i Hervørs og Heidreks Saga, rimeligvis meddelt den islandske Sagaskriver af en upplandsk Hjemmelsmand.

»En Juleaften i Bolm aflagde Angantyr Løfte ved Bragebægeret, som man ellers plejede, at han skulde eje Kong Yngves Datter Ingeborg i Upsala, den fagreste og klogeste Mø af alle, der talte den danske (dvs. nordiske) Tunge, eller falde i modsat Fald og ikke have nogen anden

¹) S. Bugges Udgave af Sæmundar Edda, S. 157, Vers 24.

Hustru. Sommeren efter drog Brødrene til Upsala og gik ind i Hallen for Kong Yngve. Angantyr fortalte ham om sin Løfteafleggelse og tilføjede, at han vilde have Kongens Datter. Alle lyttede, som var i Hallen, og Angantyr bad Kongen give ham det endelige Svar. I det samme sprang Hjalmar den hustore (den modige) hen til Bordet og talte til Kongen: »Drag jer til Minde, Herre, hvor megen Ære jeg har vundet til jer, siden jeg kom i eders Rige, og været i mangan Livsfare for eders Skyld. Før min Tjeneste beder jeg om, at I vil gifte mig med eders Datter. Jeg synes, at det er også rimeligere at opfylde min Bøn end disse Bersærkers, som gør hver Mand ondt.« Kongen tænker sig om og er i stor Forlegenhed, hvorledes han skal svare, så at der kommer de mindste Vanskeligheder deraf, og han svarer omsider: »Jeg vil, at Ingeborg selv skal vælge sig den Mand, som hun vil have.« Hun siger: »Hvis I vil gifte mig med en Mand, da vil jeg have den, som jeg i Forvejen kun kender godt om, men ikke den, som jeg kun kender Rygter om, og det kun dårlige Rygter.« »Jeg vil ikke kives med dig i Ord«, svarer Angantyr, »for jeg ser, at du elsker Hjalmar, men du, Hjalmar, kom du syd på Samsø til Holmgang med mig, eller vær Niding i hver Mands Øjne, hvis du ikke kommer til Samsø ved Midsommertid næste År.« Hjalmar svarede, at han skulde ikke tøve med at kæmpe. Arngrims Sønner for hjem til deres Fader i Bolm. Han sagde, at han ikke før havde frygtet for dem end nu.«

Det gamle upplandske Sagn må have tænkt sig, at Angantyr's elleve Brødre var borte fra Holmgangen på Samsø, og at Hjalmar faldt i Kampen, men at hans Fader fælder siden hen til Hævn Sønnens Drabsmand, Angantyr. En Udløber af denne Sagnform er bevaret i den ovennævnte Folkevis, Danmarks gamle Folkeviser Nr. 19 Angelfyr og Helmer Kamp. Upsalakongens Datter takker sin Fader, fordi han har givet hende Valget imellem de to Bejlere. Hun vælger unge Helmer Kamp (dvs.

Hjalmar Kæmpe), »han bliver vel Mand for sig«. »Jeg vil ikke have ham Angelfyr, han er så led en Troid, og så er Fader, og så er Moder, og så er Slægten al.« Angelfyr udfordrer straks sin heldige Medbejler til Kamp, ikke på det fjærne Samsø, men i selve Kongens Gård. Helmer falder, ramt af 15 Ulivssår, men han er endnu i Live, da hans Fader, Alf i Odderskær, kommer til Stede, hidkaldt af Sværdenes Gjalden. Vi hører i den danske Vise den hændende Genklang af Hjalmars oldsvenske Dødskvad. Faderen spørger sin Søn: »Hvi da rinder de blodige Strømme, alt ud af Hovedet din.« »Det gjorde mig unge Angelfyr, han kunde ikke Jomfruen få. Jeg haver vel 15 Ulivssår, de er alle med Edder blandet, havde jeg ikke uden et af alle dem, jeg kunde ikke leve en Stund.« Så hævner Faderen sin elskede Søns Død. »Det var Alf i Odderskær, vred op en Eg med Rod, han slog til unge Angelfyr, det han fald død på Jord.« Når Folkevisen tænker sig Angelfyr og Helmer Kamp som Brødre, er det selvfølgelig et ungt og ganske uoprindeligt Træk. Måske har dog Faderen Alf i Odderskær lånt Træk af den Sagnhelt, der i Sagnene om Samsøkampen skulde blive Heltesagnets Hovedhelt og stille Hjalmar i Skygge, Odd den vidførle (o: vidtfarende), der i Hervørs Sagas Gengivelse af Samsøkampen fælder Angantyr's elleve Brødre i Tvekamp, den ene efter den anden, mens Hjalmar kæmper imod Angantyr, dræber ham, men selv segner til Jorden, ramt af 16 Ulivssår. Tilsvarende Opfattelse kender vi hos Sakse¹⁾, hvor de 12 Arngrimssønner i Kampen først hugger Hjalmar Banehugg, men bliver dræbt alle 12 af Arvarodd på een Gang med en råt tilhugget Rorplanke, som han bar hos sig. Og det gør vi også i Ørvarodds Saga (o: Pile-Odds Saga), hvor Odd kæmper med syv af Brødrene og dræber først de to Haddinger med en Kølle og siden Brødrene på Rad, hvorefter Hjalmar tager sig af de tiloversblevne 5 Brødre, sidst selve Angantyr, der falder efter at have tilføjet Hjal-

¹⁾ Se Jørgen Olrik: Saksen Danesaga I, S. 270 f.

mar 16 Sår. Både Sakse og Ørvarodds Sagas Forfatter kender Sagnet i yngre, uoprindelig Udformning, men at det er samme Sagnform alle tre Steder, kan vi tydelig se af, at Hervørs Saga, Sakse og Ørvarodds Saga er enige om, at de 12 Bersærker fælder alt Mandskabet på Hjalmars og Ørvarodds Skibe, mens Skibsførerne er borte fra Skibene oppe på Samsø; derfor må disse bagefter kæmpe to imod tolv. Vi anfører her Hervørs Sagas Fremstilling, og vi lægger ikke mindst Vægt på de Strofer, der udsmykker Kampskildringen. De genfindes i en noget udvidet Form i den yngre Ørvarodds Saga, men mangler hos Sakse.

»Da Arngrimssønnerne kommer til Samsø, ser de, at der ligger to Skibe i Havnen Munarvåg. De mente at vide, at Hjalmar og Odd den vidtfarende, som blev kaldt Pile-Odd, måtte eje disse Skibe. Da svang Arngrims Søner Sværdene og bed i Randene af deres Skjolde, og Bersærkergangen kom over dem. De gik seks ud på hvert Skib, men der var så gode Kæmper indenbords, at alle tog deres Våben, og ingen flyede fra sin Plads, og ingen talte Frygtens Ord. Men Bersærkerne gik frem langs den ene Skibsside og tilbage langs den anden og dræbte dem alle. Siden gik de hylende op på Land. Hjalmar og Odd var gået op på Øen for at undersøge, om Bersærkerne var komne, og da de to gik fra Skoven til sine Skibe, gik Bersærkerne ud af deres Skibe med blodige Vaaben og dragne Sværd, men Bersærkergangen var da gået af dem, og de får da mindre Kraft end ellers som efter nogen Slags Sygdom. Odd beskriver sit Indtryk af Bersærkerne i følgende Strofe: »Da greb Frygten mig den ene Gang, da de tolv tilsammen, blottet for Ry, brølende gik af Skibene og hylende steg i Land på Øen«. Hjalmar svarer i en lignende Strofe: »Raske Mænd farer af Vikingskibe 12 tilsammen, uden Ry; vi to Fostbrødre monne i Aften Odin gæste, men de tolv leve«. Herpå svarer Odd: »Den Udtalelse vil jeg give Svar: de monne i Aften Odin gæste, de tolv Bersærker, men vi to skal leve«.

Odd vil kæmpe mod Angantyr, han tror, at hans Trylleskjorte vil yde bedre Værn imod Tyrfing end Hjalmar Brynje, men Hjalmar svarer: »Hvor kom vi således til Kamp, at du skulde gå foran mig. Du vil slaas med Angantyr, fordi det synes dig en større Bedrift. Nu er jeg Hovedmand for denne Holmgang. Jeg lovede Kongens Datter i Sverrig noget andet, end at jeg skulde lade dig eller nogen anden gå i denne Tvekamp for mig, og jeg vil kæmpe imod Angantyr«. Han svang da Sværdet og gik frem imod Angantyr, og hver af dem viste den anden til Valhal. De gik imod hinanden, og de lader der kun gå kort Tid imellem store Hugg, men det ender således, at Hjalmar fik seksten Sår, men Angantyr faldt død om. Odd har imens gjort det af med alle elleve Bersærker. Han opfordrer dem i en Halvstrofe til som raske Helte at komme een for een, med mindre de er fejge og ikke har Mod. Først går Hjørvard frem. Odd og han havde et hårdt Våbenskifte sammen, men Odds Silkeskjorte var saa stærk, at intet Våben kunde bide igennem, og han havde et så godt Sværd, at det bed Brynje som Klæde, og han havde kun givet Hjørvard faa Hug, før denne faldt død om. Så gik Hervard til og fik samme Skæbne, og derefter Hrane og hver af de andre den ene efter den anden, men Odd ydede dem så hårdt Angreb, at han fældede alle elleve Brødre. Odd modtager saa efter Kampen i Sotes Sted Hjalmar's ovennævnte Dødsklage og bringer Tidende om Kampen hjem til Sverrig. Kongens Datter vil ikke overleve Hjalmar, men dræber sig selv. Angantyr og hans Brødre blev lagt i Høj på Samsø med alle deres Våben.

Hvorfra stammer nu denne Sagnform? Det er næppe sandsynligt, at den stammer fra Uppland. Her vilde man formodentlig give Hjalmar en ægte svensk Sagnhelt som Staldbroder imod de 11 Brødre, ganske som Skåningerne i den forøvrigt meget stærkt afvigende skånske Udformning af Sagnet giver den lykkelige Bejler til Kongedatteren Helgas Kærlighed, Helge den norske, selve den store *skånske*

Hovedhelt Starkad den Gamle til Hjælper i Kampen mod den uheldige Bejler, den sjællandske Jarlesøn Angantir og hans otte Brødre. Disse fældes af Starkad på Rolyng i Skåne, efter at han i Kampen har fået sytten svære Sår¹⁾. Odd den vidførle er en *norsk* Sagnhelt, særlig yndet af de vidtsejlende Nordmænd som deres store Forbillede, og det er da sandsynligvis dem, der har føjet deres Sagnhelt ind i det over Norden udbredte upplandske Sagn, der måtte vække enhver norsk Samsøfarers Opmærksomhed. Norsk-islandske Søfarere har udpeget Høje eller Højdedrag på Samsø som Angantirs og hans Brødres og som Hjalmar og Odds faldne Søfolks Hvilested. Det kan vi tydelig skøne af Fremstillingen i den yngre Ørvarodds Saga, den ældre Sagas nær beslægtede Fremstilling er os desværre ukendt, fordi de pågældende Blade mangler i Håndskriftet. »Efter Hjalmar Død slæber Odd alle Bersærkerne sammen i een Dyng og læsser Træ derover. Det er kort fra Havet. Han lægger i Dyngen hos dem deres Våben og Klæder og plyndrede dem ikke for noget som helst deraf«. I Forvejen havde Vikingerne på Angantirs Forslag lovet ikke at plyndre hinandens Lig for Våben eller lignende Ting. »Siden bærer han Græstørv derover og øser Sand på. Han går ud på Skibene og bærer dem i Land, som var faldne og opkaster en anden Høj der«. Sagaforfatteren tilføjer: »Det er sagt af de Mænd, som er kommet der, at man kan se de Mindesmærker endnu den Dag i Dag«. Vi kan desværre ikke med Sikkerhed udpege, hvilke af Samsøs Kæmpehøje eller Højdedrag, Sagnforfatteren har hørt om fra sine stedkendte Hjemmelmænd, vi gætter ikke på den nuværende Angantyrshøj i Brattingsborg Skov, der ikke er synlig fra Havet, men vi gætter på de meget iøjnefaldende Højdedrag Store og Lille Vorbjerg tæt ved Sælvigbugten og ikke langt fra Stavnsfjord, hvilken vi som før sagt opfatter som de norsk-islandske Søfareres Munarvåg, Kærlighedens eller Længselens Bugt.

¹⁾ Se J. Olrik: Saksnes Danesaga I, 1912, S. 315—20.

De norske Søfarere har ikke de upplandske Stormænds naturlige Interesse i Folkemodsætningen imellem den dannede Adelsmand fra Uppland og de vilde Bersærker fra Bolm, men de ser begge Parter på lige Fod som Vikinger, der tilfældigvis mødes på Samsøs Kyst, uden at der er Tale om Elskovsstrid, fordi Hjalmar og Angantyr bejler til samme Kongedatter. Saksens Samsøkamp o. 1200 kender slet intet Forhold mellem Hjalmar og den upplandske Kongedatter, i Ørvarodds Saga omfattes Hjalmar nok som Bejler til den svenske Kongedatter, men som den, der ikke får Kongens Ja, fordi han er af for ringe Stand. Sagaforfatteren føler det som sin Opgave at lade Odd forene de to i Døden, Hjalmar og Ingeborg, der ikke måtte få hinanden i levende Live, idet han fører Hjalmars Lig til Uppsala og får ham og Ingeborg, der dør af Sorg, begravet i samme Gravhøj med Kongens Tilladelse. Angantyr har hverken i Saksens Samsøkamp (sml. S. 197) eller i Ørvarodds Saga noget med den svenske Kongedatter at gøre.

Hervørs Sagas vidtvejste Forfatter kender altså både *norsk* Overlevering om Odds Staldbroderskab med Hjalmar og hans Fældning af elleve Brødre i Samsøkampen, men også de *upplandske* Sagn i deres ældre og yngre Udformning, nemlig Dødskvad og Prosasagn. Han sammensætter disse forskelligartede Kilder til virkningsfuld Helhed, og han digter som før sagt efter vor Opfattelse Hervørkvadet og gør det til Knudepunktet i sin Hervørs og Heidreks Saga. Det er sandsynligt, at Sagaforfatteren har besøgt Samsø og har fået Indtryk af Landet, de mange Kæmpehøje på Samsøs Syd- og Vestkyst, men han har i alt Fald af norsk-islandske Søfarere hørt om denne højbræmmede Ø, hvor der var så fuldt af Menvætter, at det var værre om Dagen dær, end viden om andetsteds om Nætterne. I Fantasien ser han Højildene, de luende Høje, blusse langs Øens Rand, og han lader sin Heltinde Hervør gennemstride disse Rædsler for at genvinde Ættesværdet Tyrfing fra Angantyrs Høj på Samsø.

Hervør kommer klædt i Mandsdragt i Land i Munarvåg ved Solnedgang og beder en Hyrde vise sig Vej til de efter Hjørvard opkaldte Høje. Hyrden erklærer den for tåbelig, som vandrer alene her i den mørke Nat: »Ilden flammer op, Højene åbnes, Jord og Hav brænder, lad os skynde os herfra«. Han løber selv hjem til Gården, men Hervør ser ude på Øen, hvor Højilden brænder, og hun rædtes ikke ved alle de Høje, der var på hendes Vej. Hun vadede frem i disse Baal som i Mørke, siges der i Prosaen, til hun kom til Bersærkernes Høj. Da kvad hun: »Vågn op Angantyr, Hervør vækker Dig, Din og Svavas eneste Datter. Ræk du af Højen det hvasse Sværd, som Dværgene smedede til Svaferlame«. Hun kalder derefter de øvrige Bersærker frem våbenklædte, men da ingen af de døde Kæmper svarer, erklærer hun, at de skal allesammen føle det, som om de rådnede i en Myretue, hvis de ikke udleverer det Sværd, som Dvalin smedede, det sømmer sig ikke for Dødninger at eje herlige Våben. Da taler endelig Angantyr og bebrejder sin Datter hendes afsindige Optræden, at hun opvækker døde Mænd. Han foregiver, at han ikke ejer Tyrfing i Højen, for hverken Fader eller andre Frænder begrov ham, de to, som sejrede, fik Tyrfing, men een blev dog dens Ejer tilsidst (nemlig Odd efter Hjalmar snart påfølgende Død.). Hun erklærer det for usandt, at Angantyr ikke skulde have Tyrfing hos sig, men han er uvillig til at give sin eneste Datter hendes Arv. Angantyr søger nu at skræmme hende bort uden at få Tyrfing med sig: »Dødsporten er åben, Højene lukkes op, hele Øens Rand er som et Bål at se, det er grufuldt, hvad du ser omkring dig, skynd dig Mø, hvis du kan, til dine Skibe«. Men hun lader sig ikke skræmme: »I kan ikke tænde Bål om Nætterne, så jeg skulde ræddes ved eders Flammer, mit Hjerte skælver ikke, om jeg så så en Dødning stå udenfor Højens Døre«. Så prøver Angantyr at få hende til at afstå fra Tyrfing ved at varsle hende den Ulykke, som Tyrfing skal volde siden hen: »Den Tyrfing skal, hvis du

ævner at tro det, **ødelægge hele din Æt**«. Men hun svarer, at hun ænser kun lidet, hvorledes hendes Sønner siden strides. Hun vier Bersærkerne til Oprådning og Udslettelse, hvis han ikke rækker Tyrving, Hjalmar's Bane, ud af Højen. Hervør lader sig ikke heller skræmme af, at Angantyr erklærer, at »Tyrving ligger under hans Hoved, helt omgivet af Ild, han kender ingen Mø over Mulde, som tør tage det luende Sværd i Hånd«. Men Hervør svarer, at hun frygter ikke for at tage det brændende Sværd i Hånden, for Ilden slukker, når hun ser hen over den. Så kan Angantyr ikke stå imod længere, han må række hende Tyrving ud af Højen, og hun erklærer sig mere tilfreds, end om hun havde erobret hele Norge. Angantyr tilsiger sin Datter, at hun længe skal eje Sværdet, men han råder hende til at holde det i Skeden og ikke tage på dets Ægge, for der er Gift i dem. Han tilsiger sin Datter tolv Mands Liv, Styrke og Udholdenhed, alt det gode, som Arngrims sønnerne efterlod sig. Han forudsiger hende, at hun skal føde en Søn, som siden skal eje Tyrving og tro paa dens Kraft. Ham vil Folk kalde Heidrek, han vil blive den mægtigste Hersker under Himmelhvælvingen. Hervør tager da Afsked med sine døde Frænder og beder dem alle bo lykkelige i Højen, men hun vil skynde sig derfra, for nu synes hun, hun svæver mellem de to Verdener (de levendes og de dødes Verden), da Luerne flammer omkring hende.« Prosaen fortæller nu, at hun gik ned til sine Skibe, men da det blev lyst, så hun, at Skibene var borte, for Skibsfællerne var blevet bange for Larmen og Bålene på Øen.

Sammenligner vi dette Digt, Hervør på Samsø, hvis Hovedindhold og Hovedtankegang vi her har anført, med de to, af os som ægte gamle Digte opfattede, Hjalmar's Dødskvad og Kvadet om Reidgoternes Kampe med Hunerne, så er det klart, at disse Digte hviler i sig selv og ikke viser hen til den af Hervørsagaens Forfatter konstruerede Sagnsammenhæng. Intet i Hunekvadet, end ikke tilfældige Antydninger, viser hen til Arngrimsætten i Bolm

som Kongeættens Stamfædre, og intet i Hjalmar's Døds-
kvad peger på så nærliggende Ting, som at Angantyr
skulde være en af Arngrimssønnerne fra Bolm, og det sy-
nes ganske åbenbart at have en fra det yngre Sagn af-
vigende Opfattelse, at Angantyr overlever Samsøkampen.
Derfor bliver der i de Udløbere af Dødssagnet, der er be-
varet i den danske Folkeviser om Angelfyr og Helmer
Kamp, Tale om en Hævner over den overlevende unge An-
gelfyr, nemlig Hjalmar's Fader, Alf af Odderskær, hvori
måske gemmer sig Navnet på Hjalmar's Fader (Alf) og
hans upplandske Hovedgård. Men Hervørkvadet er abso-
lut ikke på tilsvarende Måde selvstændigt over for Hervør-
sagaens Sagnfremstilling, den har ikke blot en Viden om
Samtidshistorien, at Angantyr med Tyrfing dræber Hjal-
mar og Odd de elleve andre Bersærker, men den kender
Sagnet om, at Tyrfing blev smedet af Dværgene til Kong
Svaferlame, og den ved Besked med Efterhistorien, at Her-
vør's Søn, Heidrek, skal dræbe sin Broder med Tyrfing og
siden eje Tyrfing som sit Kongesværd. Derfor antager
jeg, at dette Digt om Hervør nødvendigvis må være digtet
af Sagaforfatteren i den bevidst uærlige Hensigt at skabe
en Hjemmel for den Forbindelse imellem Angantyr'sætten
fra Bolm og Samsø og Angantyr'sætten i Reidgoteland, som
de ægte Kilder, Hjalmar's Dødskvad og Kvadet om Hune-
kampen er uden Kendskab til. Dette Digt, Hervør på
Samsø, forherliger Digterens Heltinde Hervør, en Kvinde
efter Sagaforfatterens Hjærte, en modig Kvinde, der ikke
skræmmes af Dødningsverdenens Rædsler, de luende Høje
og de gustne Genfærd, en klog Kvinde, der kender Mid-
lerne til at beherske de døde og kalde dem frem af deres
Grave og tvinge dem til at udlever dres Ejendom, det be-
rømmelige, men farlige Ættesværd Tyrfing, og endda af
Vikingen, der erkender hende som sin ægtefødte Datter,
modtage hans faderlige Velsignelse for sin fremtidige
Færd. Om Hervør tilhører den gamle Sagndigtning, eller
hun helt er skabt af Forfatteren selv, kan vi ikke med

Sikkerhed vide, jeg vil være tilbøjelig til at tro det sidste, at Hervør helt er skabt af Sagaforfatterens Fantasi, at hun altså ikke som Angantyr fra Bolm, Hjalmar fra Uppland og Odd den vidførle fra Norge tilhører den tidligere af Folket fortalte og nedarvede Sagndigtning.

I hvilken Grad disse Oldtidssagn har været kendt på selve Samsø i ældre Tid, kan vi ikke vide med Sikkerhed. Muligvis er Saksens Fortælling om Arngrimssønnerne, der dræber Hjalmar, men til Hævn dræbes af Ørvarodd, en fra Samsø kendt Variant af Hjalmar—Ørvaroddsagnet i dets norske Form. Selve Øens Sagnoverlevering indeholder ikke nedarvet Stof fra Oldtiden, og Torfæus Stedfæste fra det syttende Århundrede er jo ikke Folkeoverlevering, men Lærdmandsværk. Jeg går ikke nærmere ind derpå, da dette Spørgsmaal allerede er behandlet af Frk. Boberg i hendes Afhandling Samsøs Gravhøje i Folkeoverleveringen i Holbæk Amts historiske Årbog fra 1932, S. 9.

Lad mig til sidst gøre opmærksom på, at Samsø nævnes i historiske Skrifter fra oldnordisk Tid i Sagaer handlende om Kong Magnus den gode og hans Farbroder, Harald Hårderåde. Vi finder i Sagahåndskriftet Morkin-skinna (den mørke Skindbog) og i dets senere Aflæggere¹⁾ en ganske rørende Historie om Magnus den gode og den blinde gamle Mand på Samsø, en Fortælling, der ved Siden af godtgør, hvilket Knudepunkt Samsø i den tidlige historiske Tid var for den nordiske Søfart.

Efter Kong Magnus' Død i Danmark fører Einar Tamberskælver og Trønderne Kongens Lig til Trondhjem. De kom til Samsø og lå i den Havn, hvor Kong Magnus ofte havde plejet at ligge, når han drog sydpå eller søndenfra. På Samsø var der en fattig, blind Mand, som Kong Magnus jævnlig havde givet Pengegaver, når han lå med sine Skibe ved Samsø. Da den blinde mærkede, at der var kommet mange Skibe til Øen, lod han sig lede ned til Stranden og spurgte, hvem der var den fornemste Mand på Skibene.

¹⁾ Se Fornmannasögur VI, S. 234 f. og Flatøbogen III, S. 333 f.

Da svarer Einar: Kong Magnus. Den blinde spørger, om Kongen vil betænke hans Usselhed, som han ofte før havde gjort. Einar svarer: »Det er ikke, som du tænker, Kongen er død.« Da blev den blinde så bedrøvet, at han i lang Tid ikke kunde få et Ord frem for Sorg, men da Smerthen havde sat sig noget, spørger han Einar, om han er til Sinds at følge Kongens Foredømme og give ham en Gave af Ædelmod for Guds Skyld, og Einar lader en anseelig Masse Levnedsmidler bringe sammen til ham af hvert Skib. Den blinde beder derefter så bønligt om at få en lille Ting, som Kong Magnus havde ejet, til Husvælgelse. Einar finder en lille Guldring i sin Pung, som Kong Magnus for længst havde givet ham, og den Ring under han den blinde. Han græd af Glæde, og han holdt Guldringen op for sine Øjne, og Tårerne strømmede ned over hans Kinder og ned på Ringen. Da fik den blinde sit Syn igen på begge sine Øjne, og han skylder bevæget den gode Konge med Guds Hjælp for denne Nåde og tilføjer glad: »Nu behøver jeg ikke andre Mænds Hjælp, men kan arbejde for mit Livsophold, hvis Gud giver mig Helse.« Einar Tambeskælver gik i Land med en stor Mængde af sine Folk og så, at det virkelig forholdt sig således. Da blev Kongens tro Venner glade og priste Gud for, hvad han havde gjort som Vidnesbyrd om Kong Magnus' Godhed eller om hans Fader, Kong Olavs, Hellighed.

Vi kan tænke os, at Magnus den godes Venner hjemme i Trøndelagen ofte har fremdraget denne Fortælling om den gamle, blinde Mand på Samsø som Vidnesbyrd om den Folkeyndest, som Magnus, tvende Rigers Pryd, skønt norsk Konge, nød i det ham undergivne Land Danmark. Vi kan fra hans Efterfølger, Harald Hårderådes, Historie fremdrage et nyt Vidnesbyrd om Samsø eller rettere Havet ved Samsø. I Morkinskinna (S. 57) fortælles, at Kong Håkon, der har hærget ved Limfjorden, får Bør sydpå og ligger om Natten ved Samsø. Straks ved Solopgang om Morgen vågner de og ser, at der ligger et tykt Mørke over hele

Øen, men ude i Havet i modsat Retning ser det ud, som om der var Bål. Kong Håkon forklarer det således, at det må være den danske Konges Flåde, og hvad der ser ud som Ild, er Morgensolen, der skinner på Guldet på Svends Skibe. Det var da også Kong Svend med en overlegen Flåde, der haler kraftigt ind paa Nordmændene. Kong Håkon prøver først at aflede Danskernes Opmærksomhed ved at udsætte de Klæder og andre Kostbarheder, som han havde taget i Danmark, men Kong Svend ægger sine Folk til at genoptage Forfølgelsen, og den afbrydes heller ikke. Da Kong Håkon derimod efter at have kastet Malt, Hvede og Øl udenbords, lader de hærtagne Danske og deres Hustruer sætte i de tomme Tønder, der driver ned imod Kong Svends Flåde, kan Danskerne ikke lade være med at redde deres Landsmænd fra Undergang, og de lader Kong Håkon undslippe imens. Kong Svend sejler nu sydpå og overrumpler syd for Samsø syv Skibe fra Viken med Ledingsfolk og Bønder. De overgiver sig og beder om at måtte løskøbe deres Liv. Kong Svend svarer: »Slap den større Sejr mig af Hænde, så beslutter jeg mig til at give eder Livet.« Mange æggede Kong Svend til at lade Folkene fra Viken dræbe for således at hævne sig på Kong Håkon, men han foretrækker at være usejrsæl i Kampene frem for at dræbe de Mænd, som beder ham om Nåde. —

Som Afslutning anfører vi en lille Skæmtefortælling om en dansk Mand, Roe den tossede¹⁾, der i Sverrig bliver falskelig beskyldt for, at han, da han var draget i Købmandsfærd og nogle Nætter lå ved Samsø, havde Troldefolk hos sig og købte dem til at hekse Svenskeren Thorers ene Øje ud, da denne i Forvejen lå dør med sit Skib. Roe er i en hård Knibe, men Thorgny Lagmands Datter får sin Fader til at give den gode Roe de gavnlige Råd, der skaffer ham sine svenske Avindsmænd, Thorer og hans Brødre, fra Halsen, så han kan få den ham tilkommende Ret. Den lille ubetydelige **Skæmtehistorie om en brav**, men

¹⁾ Se Fornmannasögur V, 252—266.

noget dum og troskyldig Dansker og tre snedige svenske Bedragere, fortalt med Hjærtenslyst af Nordmænd eller Islændere, viser, i hvilken Grad Samsø og dens naturlige Havn, Stavnsfjord, var Mødested for Søfarere fra alle Nordens Egne og Udvekslingssted for Digte og Fortællinger, hvormed Mændene af dansk Tunge fra de fire nordiske Riger underholdt hinanden i de mere eller mindre nødtvungne eller længselsfuldt ventede Hvilestunder i Samsøs prægtige Naturhavn, Stavnsfjord. Derfor spiller Samsø en ganske anden Rolle i Overleveringen end f. Eks. Langeland, der mig bekendt aldrig nævnes i den norsk-islandske Litteratur og Digtning, ganske simpelt fordi der ikke er en sådan naturlig og selvfølgelig Havn som på Samsø. Upplandske Søfarere, der sejler til England eller Frankrig, mødes ved Samsø i Stavnsfjord med Skibe fra Helgeland i Nordnorge, der sejler til Garderige i Rusland. Sagnene mødes her og vokser sammen her, således som vi har set det med det upplandske Sagn om Hjalmars og Angantyr's Kamp og den dermed forbundne norske Islæt om Odds Kamp med Angantyr's elleve Brødre, derfor blev Samsø Skuepladsen for Helgelændingen Odds Kamp med de ham uvedkommende Arngrimssønner fra Bolm i det yderste Småland. Hvad der historisk er foregået på Samsø, er selve Kampen mellem Hjalmar fra Uppland og Angantyr fra Samsø (S. 190), alt det øvrige er Digtning, men Digtning, som den i gamle Dage har glædet Mænd af dansk Tunge fra alle de nordiske Riger, der mødtes i Munarvåg på Samsø, den længselsfuldt ventede Bugt.
